

Književne novosti

Ivan Cankar: „Zgodba iz doline šentflorjanske“. Založil L. Schwentner v Ljubljani. 1908. Cena broširani knjigi 2 K, vezani v platno 3 K, po pošti 20 h več. Ocenno prinesemo v eni prihodnjih številkih.

Zločin in kazen. Roman v šestih delih z epilogom. Ruski spisal F. M. Dostojevski, preložil Vladimir Levstik. V Ljubljani. 1908. Ig. pl. Kleinmayr & Fed. Bamberg. Cena 3 K 50 h. Kaj več izpregovorimo o prevodu tega slovečega dela takrat, ko izide vsa knjiga, kajti obetata se nam še dva zvezka. Papir in tisk v knjigi sta lepa.

Ivan Lah: Vaška kronika. Izdala „Narodna založba“ v Ljubljani. Cena nevez. knjigi 1 K 70 h, vez. 2 K 70 h. — V današnjih dneh, ko hoče biti napredujoči individuum pred vsem in v polni, zvrhani meri on sam, in ko gleda s pomilovanjem na marsikaj iz „slavnih, bivših dob“, danes, ko veličanstvo lepote prepoveduje umetnosti, ščegetati slepo in vzgoje potrebno maso s parfumi kurtizane tendenčne poezije, odrekamo zgodovinski povesti del njenega nekdanjega kredita. To je morda prestrogo, gotovo pa ni brez vzroka; pomagalo nam bo vsaj, da ne zaklejimo zlatih predalov svoje literarne zgodovine z domorodnimi romanišči. Kaj drugega je zgodovinsko ozadje tam, kjer ga izberemo iz čisto estetskih interesov. No, Lahova „Vaška kronika“ vsaj ne kaže nasprotja; in za to mu bodi prva hvala. Povestice, tvoreče vsebino knjige, nas vodijo v davnino, nam dajo čutiti njen častitljivi dih, nam rišejo njene dogodke v oddaljenih, bledikastih podobah, ki jih gledamo iz vrlo podanega miljeja dolenjske vasice, in pri tem niso niti senzačne niti tendenčne. Ljudstvo bo pač dolgočrno posegalo po „Vaški kroniki“, ljudstvo in mladina; zakaj bere se lahko in gladko do konca, ne žali živcev z nenavadnimi in pretiranimi rečmi, kakršnih nismo čitali še nikjer, in kar je glavno, ne pripada nobeni originalni in novi slovstveni struji, kakršne se okus povprečne publike še ni navadil. Najboljše v knjigi je bržkone začetek „uvoda“, ki mu je naslov „Vas“. Prvi dve strani sta vrli in bogati plastike, v sredi in na koncu pa prihaja spisček tako meglen in dolgovezen, da se bralcu zadremlje. Zelo živa, sugestivna in pristna po svojem časovnem koloritu je novela „Gospod Vitič“; vodi nas v turške boje. „Bernardo“, obraz iz renesanse, je meglen in se mi vidi neresničen. „Predikant“ iz lustrske dobe je vreden, da ga postavimo ob stran „Gospoda Vitiča“, ravno tako „Gura in sinovi“, historija iz dni kmetskega triumvirata; to je morda najboljše, kar premore naša književnost o tistih dneh. „Antoineta“ bi bila kaj prikupna, ako ne bi motila nepristnosti dialoga; to bi mogli očitati tuintam tudi drugim povestim: najbolj „Bernardu“, najmanj morda „Guri...“

„Vaška kronika“ literarnemu izbirčnejšu ne nudi mnogo, preprostemu bralcu pa nedvomno toliko, da ji je zagotovljeno trajno mesto v ljudskih in mladinskih knjižnicah.

C. O. N.

Zbornik. Na svetlo daje Slovenska Matica. VIII. Zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1906.

Razen vzorno sestavljene dr. Šlebingerjeve „Slovenske bibliografije“, ki prinaša vsako leto potrebni sklepni račun o naši književnosti, združuje ta „Zbornik“ osem člankov. Dr. Fr. Ilešič je pod naslovom „Češko-slovenska (— jugoslo-

vanska) vzajemnost v minulih dobah* spravil v organsko zvezo¹⁾ več drobnih vesti iz slovenskega in slovaškega preporoda; zanimiv je pokret Slovakov, ker so njih literarne prilike bile prav sorodne našim. — Bibliografski važna je istega pisatelja razprava o Srbu Jovanu Rajiću in Urbanu Jarniku. Pomembno je, da je Jarnik do svojega ilirizma prišel po napačnih premisah. — L. Pintar je postavil profesorju Ivanu Vavravu v točno in toplo pisanem životopisu lep spomenik. — Dr. Ivan Žmavc (v Pragi) je podal za slovensko občinstvo pregled Herbert Spencerjevega življenja in delovanja. — O Judih na Kranjskem piše J. K. Podgorjanski. Kot zopeten spis o ožji domači zgodovini in statistiki zasluži članek pozornost; saj je videti, kakor bi po Rutarjevi in Vrhovčevi smrti na našem zgodovinskem polju ne bilo skoraj nič dela več; ali pa delavcev ni? Neumorni Andrej Fekonja govori o prvih šolah pri Hrvatih. Predmet je gotovo zanimiv; a mi bi želeli izvedeti kaj o pisateljevih virih in bi glavne podatke čitali najrajši v izvirniku ali v izvornem prevodu, vsekakor pa v bolj opiljenem jeziku. —

Tretjino vsega „Zbornika“ zavzema Avgusta Žigona razprava „Tercinska arhitektonika v Prešernu“. Žigon je marljiv raziskovalec Prešerna, a škoda je, da svoje stvari objavlja, preden so godne za natisk. Ne vem, kakim potem je n. pr. koncept njegove razprave o „Letnici 1833. v Prešernovih Poezijah“ zašel v „Časopis za zgodovino in narodopisje“ (1906); dobrodošel pa je bil ta koncept, ker smo se iz njega naučili presojati Žigonove spise. Pri njih namreč velja tole: važno in često mnogo vredno je gradivo, ki ga pisatelj znaša, in v tem oziru je vester in popolnoma zanesljiv; nikdar pa se ne smemo zanašati na njegove dokaze in sklepe, ker so sami oprti na kako teorijo, ki bi jo tudi bilo treba šele dokazati. Tako je v „Časopisu“ (str. 176. idd.) na podlagi svoje absolutno nemogoče razlage soneta „Je od vesel'ga časa teklo leto“ (češ, da pesnik(!) govori o dveh spominih, o enem iz leta 1831., o drugem iz l. 1833.) zgradil kopico različnih sklepov in se na tej podlagi čutil upravičenega, na zelo čuden način (da ne rabim drugačnega izraza) se zaletavati v vse, ki so se — drznili tudi kaj preudarjati in pisati o Prešernu; le nekaterih oseb se ni dotaknil; on že ve, zakaj, in mi tudi. — ^{enje so to} Že tedaj sem mislil malo poučiti pisatelja, ki sta mu bili zlasti moji razpravi o priliki odkritja Prešernovega spomenika (v „Ljublj. Zvonu“ 1905) zelo neprijetni, ker sta mu bili najlepše rezultate pobrali, da jih ni on mogel kot izvirne in svoje prijaviti; a pričakoval sem, da se bo pisatelj sam unesel. In res se je glede nastopa nekoliko; njegova metoda pa ga je zapeljala tudi to pot. Naletel je namreč tudi, gradeč to razpravo v Zborniku, na teorijo, ki jo hoče uveljaviti za žive in mrtve. Oprt na resnično dejstvo, da je Prešeren svoje pesmi sila skrbno pripravljaval in pilil, hoče Žigon dokazati, da je pesnik imel pri svojih pesmih natančen shema glede celotnega števila verzov v pesmih in glede njih števila v posameznih delih. V pričujočem Zborniku se govori le o onih pesmih, ki so spesnjene v tercinah. — Vse tako dokazovanje ima že od početka smrtno kal v sebi v tem trenutku, ko raziskovalec nalašč išče takih simetrij v pesmih in ko tisto simetrijo, ki jo je morda našel, stavi na račun pesnikove volje, ne pa na račun slučajnosti. V drugi polovici prejšnjega stoletja so se bili klasični filologi vrgli na to polje in so kar pri vseh pesnikih: lirikih, epikih in dramatikih, „našli“ sila simetričnosti, šteli in šteli so verze, jih seštevali, odštevali, delili, dokler niso dobili kosov, ki so si med seboj odgovarjali. Kakor bi se jih bila lotila nalezljiva bolezen! Preteče nekaj let —

¹⁾ Izrazi kakor „sukob“, „svaja“ so prisiljeni vrivki v slovenščino.

in sami sebi so se smejali! Kar je tiste „simetrije“, smatrati se mora le za slučajno! In kaj bi bili pesniki v naših očeh, ko bi jim mogli dokazati, da so svojo poezijo odlagali po natančno umerjenih predalčkih. Ne bili bi umetniki, ampak krpači, in „dopadenje“ nad njih delom bi s tega stališča imel le strigač, ne pa čuteč interpret. Zato je Žigon izkazal Prešernu zelo slabo uslugo, da mu prisoja tako mukotrpno, na matematiki zgrajeno pesmotvorstvo, a tako malo spretnosti, da baje dveh nemških sonetov zato ni zložil v normalni tercinski obliki, ker za to ni imel dovolj (le nekaj — dni!) časa! — Vrednost pa more zadobiti tako razpravljanje za celotno in podrobno umevanje kake pesmi, ker se pri tej priliki mora govoriti o vsebini in o razvoju dejanja. V tem oziru gre tudi Žigonu resnična zasluga, naj mu že v vsem pritrjujemo ali ne; tudi smo mu hvaležni za točno znanje raznih podatkov iz vseh virov; škoda pa je, da so ta zlata zrna zametana med silno navlako gostobesednih in bobnečih besed, ki se iz njih pisatelj komaj izkopava; kaj šele mi! Sploh je zelo kvarilna stran pri vsem, kar Žigon piše, da ne zna zagospodovati nad snovjo; on producira s silno težavo in znojne kaplje omakajo vsako stran . . . (Konec prihodnjič.)

Dr. Jos. Tominšek.

Ivan Macher: Prirodopis živalstva. Ljubljana 1907. Ignacij pl. Kleinmayer & F. Bamberg. Cena 2 K 50 h. — Pri sestavljanju šolskih učnih knjig se križa toliko posameznih, često si naravnost nasprotujočih deloma metodiških, deloma znanstvenih, deloma učnoekonomskih načel, da je vsako enotno ocenjevanje šolskih knjig nemogoče. Dvoje pa moramo zahtevati od vsake učne knjige: prvič, da zadošča vsem stalnim metodiškim načelom, drugič da v znanstvenem oziru odgovarjajo vsa v nji navedena dejstva stanju moderne vede in da se v primerjanju, spajanju in kavzalni razlagi teh dejstev poslužuje pisatelj le znanstveno osiguranih sintez, pa bodisi, da mu te sinteze služijo le v metodiške svrhe.

Prof. Macher je napisal svojo knjigo na podlagi biološkega razmotrivanja živalstva; ta način motrenja žive prirode ima to znanstveno prednost, da je kavzalen, ima to zaslugo po vsebinskem svojem obsegu, da enakomerno uvaža organ in funkcijo, in ima to veliko metodiško prednost, da razmotriva dejstvovanje in ustroj vsakega poedinega organa z vidika življenja celega organizma in da ne iztrga vsake posamezne življenske vrste iz celokupne prirode, temveč jo zveže z vsem, kar je in živi okrog nje. Način, kako motri biolog prirodo, pa nam odkriva učno metodo „par excellence“; neštete asocijativne vezi, s katerimi spaja in primerja vsak nov življenski pojav z vsemi že znanimi pojavi, so izredno porabne v to, da z njimi trajno vcepimo mladi glavici lastnosti in pojave živih bitij. „V tem slučaju nam je rešiti nalogo, kako naj razumevamo obliko organizmov na podlagi poznanja njih funkcij, kako naj razlagamo njih rast in nastajanje iz pogojev celega sistema, iz njih posebnega ustroja, iz tega, ker bi smeli imenovati konstitucijo živih bitij, iz načina medsebojnih odnošajev in iz vplivov, ki prihajajo od zunaj.“¹⁾

Zdelo se mi je potrebno poudariti ta dejstva, ker je med nami ta knjiga, izpodbujena od lepih nemških vzgledov, prva, ki je docela zapustila staro opisno metodo.

Pisatelju se je namen, spisati učno knjigo na biološki podlagi, v celoti jako posrečil. Dikcija in terminologija sta preprosti in lahko umljivi. Jako srečen se mi zdi princip, da je pisatelj večjim živalskim skupinam predpostavil natančnejši popis

¹⁾ Karl Heider: Über historische und causale Betrachtung in der Erforschung der Organismen. Innsbruck 1905, p. 24.

po enega tipičnega, učencem znanega zastopnika te skupine, škoda le, da temu principu ni ostal zvest tudi pri nižjih razredih živalstva. Umestno je bilo, da je g. prof. krog členonožcev, ta „eldorado“ sistematiške deskripcije, znatno skrčil, saj namen spodnjegimnazijskega uka pač ni, naučiti se na izust „policijsko tiralico“ za vsako izmed Linnéjevih species, temveč spoznavati tipe. Isto pravo načelo je vodilo pisatelja tudi pri opisu nižjih živalskih razredov, kar je tudi z ozirom na kratko odmerjeni čas prirodopisnega pouka hvalevredno.

Znanstvenim dejstvom, zbranim v tej knjigi, pač ni mnogo oporekati, samo nekatere malenkosti v sistemu, ki sicer ne tangirajo pouka na tej učni stopnji, bi bilo treba izpremeniti, da se v principu zadosti modernemu sistemu. Tako naj se kopitarji, dvoparkljarji in mnogoparkljarji porazdele v redova liho-prstarjev in sodoprstarjev; sistematiški razred glist (Eingeweidewürmer) ni opravičen, ker spaja v sebi zastopnike dveh daleko različnih razredov, namreč platihelmtov (trakulja) in celhelmtov (glista), in sicer jih spaja samo vsled slučajne okolnosti, da nekateri zastopniki obeh imenovanih razredov žive kot zajedalci (parasiti). (Konec prihodnjič.)

Dr. P. Grošelj.

Valter Šmid. Die Reihengräben von Krainburg, ponatisk iz „Jahrbuch für Altertumskunde“, herausgegeben von der k. k. Zentralkommission für Kunst- und historische Denkmale. Band I. 1907. — Obširno in pregledno nam podaje pisatelj tega sestavka zgodovino grobišča v tako imenovanem „Lajhu“ pod Kranjem ob Smledniški cesti, opisuje način pokopavanja in navaja najprej izkopine iz prehistorične hallstatske in La Tèneske dobe. Nato sledi v daljšem seznamu popis 213 grobov iz prve srednjeveške dobe, v katerih je našel pri sistematičnem izkopavanju poleg dobro ohranjenih skeletov obilico zapon, sulic, mečev, fibul in drugega zanimivega, deloma dragocenega nakita, ki so ga tedanji prebivalci dajali svojim mrtvecem v grob. Pridejan je načrt nekropole, nje lege z mestom Kranjem v ozadju ter tudi več slik najdenih predmetov z inventarno številko ljubljanskega muzeja. Splošno zanimiv pa je posebno zadnji odstavek, kjer raziskuje pisatelj vprašanje o narodnosti tedanjih prebivalcev mesta Kranja. Da so imeli za preseljevanja narodov Longobardi, prodirajoč v Italijo, tu svojo vojaško posadko, ki se je vzdržala do VII. stoletja, nam izpričuje ne le izredno ugodna krajevna lega, temveč tudi izkopine same, ki so jih enake ali slične našli v grobovih pri Čedadu, Ogleju in Trstu in neovržno prisodili Longobardom. Pa tudi nekaj zgodovinskih virov nam navaja pisatelj, da podpre svojo teorijo. S tem seveda bi bilo ovrženo mnenje, da je grobišče staroslovensko. Pa še nekaj. Staroslovenski grobovi, ki so se doslej zasledili na Kranjskem pri Boh. Bistrici, Mengšu in Črnomlju, kažejo vsi prav tipičen znak; to so obsenčniki (Schlāfenringe), ki so jih naši pradedje na traku ali vrvici obešali svojim mrtvecem okrog senc. Teh pa v Lajhu niso zasledili. Potemtakem bi se mogli brez pomisleka pridružiti Šmidovi teoriji o longobardski naselbini v Kranju. — Prav radi tega pa nas bo tem bolj zanimalo natančnejše poročilo o staroslovenskih grobovih, ki nam ga obeta gospod pisatelj.

Anton Jeršinič.

„Komunistični manifest“. Napisala Karel Marx in Friderik Engels. Preložil M. I-Č. Cena 40 h. IV. zvezek knjižnice časopisa „Naprej!“ — Idrija 1908. Izdala založba časopisa „Naprej!“ Tiskal Iv. Pr. Lampret v Kranju. — Kdor se zanima za socializem, oziroma njegov razvoj in njegove posamezne panoge — in to se menda dandanes vsakdo — bo rad posegel po tej knjižici, dasi se nam zdi, da je čitatelj brez primerne izobrazbe ne bo umel kdovekaj.